

4. Визначення цілей державного регулювання.

Метою внесення пропозицій щодо визначення меж запроектованого НПП «Слобожанський» є прискорення створення в Харківській області об'єкту природно-заповідного фонду України НПП «Слобожанський» в рамках:

- виконання Закону України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки»;
- виконання «Програми формування національної екологічної мережі в області на 2002-2015 роки», затвердженої рішенням Харківської обласної ради від 21 травня 2002 р.;
- виконання Указу Президента України № 1129/2008. «Про розширення мережі та територій національних природних парків та інших природно-заповідних об'єктів»;
- виконання положень Конституції України.

5. Визначення та оцінка усіх альтернативних способів досягнення встановлених цілей.

Альтернатив створенню НПП «Слобожанський» на місцевості, яка пропонується, немає, тому що сама наявність та висока концентрація видів, занесених до Червоної книги України, рослинних угруповань і видів, занесених до Зеленої книги, на певній території є підставою створення об'єкту природно-заповідного фонду України загальнодержавного значення, а наявність практично вписаних у природний ландшафт об'єктів культурної спадщини загальнодержавного значення говорить про необхідність поєднання у створюваному об'єкті ПЗФ України природоохоронних функцій та використання великого рекреаційного потенціалу території. Спираючись на Закон України «Про природно-заповідний фонд України», маємо у наявності в повному обсязі підстави та обґрунтування створення національного природного парку (об'єкту природно-заповідного фонду України) «Слобожанський» у Краснокутському районі Харківської області.

6. Матеріали, механізми та заходи, які використовувались та впроваджувались для виконання.

6.1. При підготовці Пропозицій використовувались:

- підсумки наради «Про створення парку «Слобожанський» на території Краснокутського району 26.05.09», а також озвучені пропозиції;
- інформація, наведена у Законі України «Про екологічну мережу України» (від 24 червня 2004 р.);

- інформація, наведена у Законі України «Про загальнодержавну програму формування національної екомережі України на 2000-2015 роки» (від 21 вересня 2000 р.);
- інформація, наведена у рішенні Харківської обласної ради «Про резервування для наступного заповідання природних територій та об'єктів» (від 20 листопада 1997 р.);
- інформація, наведена у рішенні Харківської обласної ради «Про затвердження Програми формування національної екологічної мережі в області на 2002-2015 роки» (від 21 травня 2002 р.);
- Проект створення національного природного парку «Слобожанський». Міністерство охорони навколишнього природного середовища, Український науково-дослідний інститут екологічних проблем (УкрНДІЕП). Затверджений заступником директора УкрНДІЕП О.Г. Васенко 26.12.2006 р., розроблений Лабораторією проблем природних територій та об'єктів особливої охорони. (Клімов О.В. – Харків, 2006);
- «Рекомендації щодо визначення меж земельних ділянок при створенні національного природного парку „Слобожанський”», затверджені проректором з наукової роботи Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, членом-кореспондентом НАН України, доктором фізико-математичних наук, професором І.І. Залюбовським. 11.06.2009 р. (матеріали до листа на ім'я Голови Харківської обласної державної адміністрації А.Б. Авакова исх.№ 0301-0147 від 12.06.09.; вх.№ 6577/23 12.06.09);
- лист на ім'я Голови Харківської обласної державної адміністрації А.Б. Авакова від 10.03.2009 (№ 2588/23 в пошті губернатора 11.03.09) «Щодо створення Національного природного парку „Слобожанський»» завідувача кафедри зоології та екології тварин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доцента, кандидата біологічних наук А.Ю. Утєвського та колективу науковців **(Додаток А)**;
- наукові пропозиції незалежних фахівців природоохоронної та суміжних галузей:
 - лист на ім'я радника Голови Харківської обласної державної адміністрації з питань охорони навколишнього природного середовища на громадських засадах Ловчиновського В.І. від 11.06.09 (вх. № 301-ОПС) завідувача лабораторії екології комах кафедри зоології та ентомології Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва, кандидата біологічних наук Грамми В.М. **(Додаток В)**;
 - лист на ім'я радника Голови Харківської обласної державної адміністрації з питань охорони навколишнього природного середовища на громадських засадах Ловчиновського В.І. від 10.06.09 (вх. № 300-ОПС) автора багатьох наукових праць з лісівництва Головашкіна В.А. **(Додаток Г)**;

- інші літературні джерела по лісовій проблематиці (опубліковані наукові праці, наукова періодика, включаючи періодику радянських і дорадянських часів), а також:
 - матеріали лісовпорядкування ДП «Гутянське лісове господарство»;
 - облікові картки об'єктів природно-заповідного фонду України Краснокутського району;
 - відео- та фотоматеріали експедиційних виїздів 2007-2009 років до Краснокутського району науковців НПП «Гомільшанські ліси» та фахівців Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;
 - методично-довідковий посібник «По заповідним місцям Харківщини» (Кравчук А.Л. – заступник голови Харківської облдержадміністрації, Капусник І.В. – начальник Держуправління екології та природних ресурсів в Харківській області, Фурсова Т.М., Таранік Ю.В. – Харків, 2004);
 - довідник «Природно-заповідний фонд Харківської області» (О.В. Клімов, О.Г. Вовк, О.В. Філатова. – Харків, 2005);
 - посібник «Екологічна мережа Харківської області» (О.В. Клімов, О.В. Філатова, Г.С. Надточій – Харків, 2008);
 - документальний відеофільм Ловчиновського В.І. «Куда уехал лес? Он был еще вчера!»

6.2. Під час вивчення питання проводились зустрічі з науковцями, фахівцями Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Харківській області, представниками місцевих громад, представниками Краснокутської РДА, у тому числі проведена нарада «Питання щодо визначення меж земельних ділянок при створенні національного парку «Слобожанський на території Краснокутського району» 09 червня 2009 р. (Додаток Б). [20*]

6.3. Для додаткової прив'язки картографічного матеріалу до місцевості, уточнення меж населених пунктів, архітектурних пам'яток, обстеження об'єктів природно-заповідного фонду, які пропонується включити до майбутнього НПП «Слобожанський», здійснювались виїзди на місцевість 06.06.2009, 09.06.2009, 14.06.2009.

7. Концептуальні положення.

На жаль, до теперішнього часу не вдалося прийти до єдиної думки щодо остаточних меж земельних ділянок, які повинні увійти до складу запроектованого НПП «Слобожанський» у Краснокутському районі Харківської області.

Але таке становище пов'язане, в першу чергу, з великою цінністю природних комплексів, які оточують смт. Краснокутськ, та високою концентрацією на відносно невеликій місцевості визначних пам'яток

архітектури та містобудування і, водночас, фрагментарно створеної мережі існуючих об'єктів природно-заповідного фонду.

Враховуючи наведене, стає очевидним, що:

7.1. Для оптимального включення до складу НПП «Слобожанський» територій та об'єктів, які мають максимальну наукову цінність у зв'язку з наявністю та високою концентрацією видів, занесених до Червоної книги України, рослинних угруповань і видів, занесених до Зеленої книги, а також включення до території національного парку достатньої площі прилеглих ділянок, які б могли створити умови для захисту цінних природних комплексів і звели б до мінімуму втручання людини у природні еволюційні процеси, до складу проектного НПП «Слобожанський» необхідно включити землі Володимирівського лісництва ДП «Гутянське лісове господарство», які мають бути передані в постійне користування парку (з вилученням). Особливу цінність представляє також долина р. Мерчик (фото 16), яка практично поділяє Володимирівське лісництво на дві частини.

На території Володимирівського лісництва ДП «Гутянське лісове господарство» сконцентровані найцінніші природні комплекси, які потребують комплексної та негайної охорони. Про необхідність включення даної території до території запроектованого НПП «Слобожанський» практично одностайно говорять всі науковці та фахівці.

- Ст. 4 (абзац 2); малюнок 2. Природні комплекси району обстеження; ст. 7-8 Особливості рослинного покриву, табл. 1.4; ст. 8 Екологічна цінність території; ст. 13-14 Гідрографія; п. 2.1.5. Рослинність ст. 17; п. 2.1.6. Тваринний світ, соснові бори ст. 20 [8*]. Фактично на ст. 20-22 п. 2.2. Об'єкти, що потребують особливої охорони (включаючи малюнок 4. Мережа територій та об'єктів природно-заповідного фонду району обстеження) (фото 15) [8*] наводиться практично повне обґрунтування створення НПП «Слобожанський» з центром наукової та культурної спадщини на території Наталіївського парку, що практично є географічним центром території.
- Про цінність території Володимирівського лісництва ДП «Гутянське лісове господарство» говорить і факт резервування практично більшості його території (3000 га, Володимирівське лісництво, кв.кв. 6-8, 13-18, 24-31, 37-44, 50-59, 64-104) – як унікального природного комплексу: сосновий ліс з домішкою берези (фото 17), осики, дубу та значної кількості невеликих болот (фото 9), де зростають рідкісні для лісостепу північні види: сфагнуми (фото 14), вереск, веснівка, брусниця, журавлина, росянки (фото 19), пушиці, вовче тіло, бобівник – рішенням Харківської обласної ради від 20.11.97 «Про резервування для наступного заповідання природних територій та об'єктів» під створення загальнодержавного лісового заказника.

Дослідження науковців Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, наведені в «Рекомендаціях щодо визначення меж земельних ділянок при створенні національного природного парку „Слобожанський”» [9*], підтверджують факт необхідності, з ціллю

збереження цінних природних комплексів (фото 6,8,9,14,15,17,19), включення до складу проектного НПП «Слобожанський» земель Володимирівського лісництва ДП «Гутянське лісове господарство», які мають бути передані в постійне користування парку (з вилученням).

- У листах [10*] та [11*] відомих науковців Грамми В.М. та Головашкіна В.А. (Додатки В, Г) теж робиться особливий акцент на необхідність вилучення земель Володимирівського лісництва ДП «Гутянське лісове господарство» у постійне користування парку.

Частина території теперішнього Володимирівського лісництва ДП «Гутянське лісове господарство» (кв.кв. 6-8, 13-18, 24-31,37-44, 50-59, 64-104.) пропонується до включення у подальшому до заповідної зони НПП «Слобожанський».

7.2. Найкращим місцем розташування VIP-центру, музею та необхідних підрозділів проектного НПП «Слобожанський» є територія «Парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення „Наталіївський”», яку зараз експлуатує комунальний заклад охорони здоров'я «Обласний туберкульозний санаторій „Володимирівський”». (фото на обкладинці, фото 1,2,3,4)

Територія (земля) «Парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення „Наталіївський”», яку зараз експлуатує комунальний заклад охорони здоров'я «Обласний туберкульозний санаторій „Володимирівський”», повинна бути передана в постійне користування НПП «Слобожанський», тому що:

7.2.1. Статус і завдання парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та статус і завдання національних природних парків є схожими.

«Парками-пам'ятками садово-паркового мистецтва оголошуються найбільш визначні та цінні зразки паркового будівництва з метою охорони їх і використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних та оздоровчих цілях.

Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення є природоохоронними рекреаційними установами.» [12*]

7.2.2. Згідно діючого законодавства землі, передані у постійне користування національним паркам, можуть бути тільки державною власністю.

«Території природних заповідників, заповідні зони біосферних заповідників, землі та інші природні ресурси, надані національним природним паркам, є власністю Українського народу.» [13*]

Таким чином, передаючи землю «Парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення „Наталіївський» в постійне користування НПП «Слобожанський», ми додатково унеможливуємо втілення у життя схем привласнення народної спадщини фізичними або юридичними особами.

7.2.3. Доцільно при створенні національного парку включати до його складу території раніш створюваних об'єктів природно-заповідного фонду України як місцевого, так і загальнодержавного значення. Це забезпечить

постійний моніторинг їх стану, сприятиме збереженню та оптимізує фінансування .

7.2.4. Архітектурні перлини «Парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення „Наталіївський”» (фото на обкладинці, фото 1,3,4,5) допоможуть прискорити інтегрування та включення майбутнього НПП «Слобожанський» до світових туристичних маршрутів.

7.2.5. Розташування шедевра світового значення – архітектурної пам'ятки «Спаська церква», побудованої за проектом академіка архітектури Щусева О.В., – (фото 3,5) на території садиби майбутнього НПП «Слобожанський» створить особливий колорит та виняткову привабливість цьому об'єкту природно-заповідного фонду області, прискорить світове визнання.

7.2.6. Садиба українських цукрозаводчиків Івана Герасимовича та Павла Івановича Харитоненко (сьогодні – «Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення „Наталіївський”») з початку свого існування була прикладом гармонійного поєднання архітектурних ансамблів та виняткових природних умов. Ця концепція актуальна і на теперішній час і може в повній мірі служити охороні природі та виконувати рекреаційні функції в складі майбутнього НПП «Слобожанський» (майбутня зона стаціонарної рекреації).

7.3. Вивчаючи матеріали (п. 6.1. Пропозицій), стає очевидною доцільність включення до складу проектного НПП «Слобожанський» земель (без вилучення) Краснокутського лісництва ДП «Гутянське лісове господарство».

Необхідність включення до складу проектного НПП «Слобожанський» земель (без вилучення) Краснокутського лісництва ДП «Гутянське лісове господарство» з виділенням на його території у майбутньому заповідних зон майбутнього НПП «Слобожанський» вичерпно обґрунтована у «Проекті створення національного природного парку „Слобожанський”» [8*] та «Рекомендаціях щодо визначення меж земельних ділянок при створенні національного природного парку „Слобожанський”» [9*].

7.4. Дані концептуальні положення, на мою особисту думку, щодо визначення меж майбутнього НПП «Слобожанський» та переліку територій, які повинні увійти до його складу, є розумним та доцільним на даний час компромісом, враховуючи пропозиції та домовленості сторін.

7.4.1. Так, при вивченні питання, все з більшою наявністю стає необхідність охорони та включення в майбутній НПП «Слобожанський» більшого переліку територій, ніж наводяться (п. 8. Пропозицій). В «Проекті створення національного природного парку „Слобожанський”» [8*] обґрунтовується і доводиться цінність нагорних дібров, розташованих на правому березі р. Мерла поруч з Краснокутськом, обґрунтовується цінність заплавлених лук з їх великим та вразливим біорізноманіттям. Цінність дубових масивів Шарівського лісництва підкреслює наявність на його території генетичного резервату дуба звичайного площею 19 га. В.А. Головашкін взагалі говорить про необхідність термінового державного втручання в план лісгосподарських заходів ДП «Гутянське лісове господарство» у зв'язку з

прямим нехтуванням керівництвом цього державного підприємства рекреаційною та природоохоронною складовими лісів Краснокутського та Богодухівського районів [11*]. Цінність заплавлених лук лівого берега р. Мерла підтверджується дослідженнями науковців Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та наведена в «Рекомендаціях щодо визначення меж земельних ділянок при створенні національного природного парку „Слобожанський”» [9*] і [14*], але, враховуючи бажання місцевих громад, ці ділянки не запропоновані до включення у проєктований НПП «Слобожанський», і, водночас, їх наукова цінність зрозуміла місцевим мешканцям і, хочеться сподіватись, що вона буде врахована в плануванні господарських заходів.

7.4.2. Дані концептуальні положення, на мою думку, повинні враховувати і пропозиції спільноти працівників лісового господарства області та керівників ДП «Гутянське лісове господарство», з одного боку, тому що діючий Лісовий кодекс України передбачає відповідальність лісокористувачів за збереження цінних природних комплексів:

«Постійні лісокористувачі зобов'язані: ... забезпечувати охорону типових та унікальних природних комплексів і об'єктів, рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, рослинних угруповань, сприяти формуванню екологічної мережі відповідно до природоохоронного законодавства;» [15*]

А, з другого, тому що неможливо, виходячи з необхідності створення НПП, який зобов'язаний виконувати покладені на нього обов'язки по збереженню цінних природних комплексів, розташованих на території лісових масивів у місці злиття р. Мерчик та р. Мерла, пересунути його за межі ДП «Гутянське лісове господарство».

7.5. На превеликий жаль, до теперішнього часу мені не вдалося почути ні одного впевненого, гучного (як звук бензопили) голосу ні працівника ДП «Гутянське лісове господарство», ні поважних фахівців лісової науки з Обласного управління лісового та мисливського господарства на захист створюваного НПП «Слобожанський». Яюсь все «одноголосно та одноставно», але, на мою думку, всупереч державній політиці по збереженню довкілля.

Вважаю за необхідне все ж таки звернути увагу керівників Харківського обласного управління лісового та мисливського господарства, що ДП «Гутянське лісове господарство» здійснює свою діяльність в лісових масивах, які входять до однієї з основних рекреаційних зон Харківської області [17*], що само по собі є передумовою створення на його території НПП «Слобожанський».

Водночас безсуперечним є факт виконання не в повній мірі ДП «Гутянське лісове господарство» комплексу заходів, необхідних для збереження цінних природних комплексів.

Потрібно прийняти до уваги критику до адреси Обласного управління лісового та мисливського господарства, наведену у листі Головашкіна В.А. (Додаток Г) щодо регіональної політики держуправління, і звернути особливу

увагу на оборотну сторону великих обсягів експорту деревини та продукції на базі її переробки за кордон з ДП «Гутянське лісове господарство».

Читаючи листа (від 11.06.09 вх. №301-ОПС) Грамми В.М., завідувача лабораторії екології комах кафедри зоології та ентомології Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва, кандидата біологічних наук (**Додаток В**), практично серцем відчуваєш біль з приводу системного нищення природних перлин Харківської області, розташованих на територіях, які на свій розсуд, без належного державного контролю, експлуатують лісогосподарські підприємства області. Сумний фольклор не може не заставити замислитися.

7.6. Спілкуючись останнім часом з багатьма людьми з приводу створення НПП «Слобожанський» у Краснокутському районі Харківської області, я постійно відчував жвавий інтерес як до самої ідеї створення національного парку, так і до шляхів її досягнення.

Але, на жаль, виходячи з нерозвиненості туристичної інфраструктури регіону, відсутності досвіду у нашої держави справжньої рекреаційної діяльності на платформі природоохоронних об'єктів, практично неможливо довести більшості, що вона знайде зі створенням НПП «Слобожанський», і, водночас, меншість добре розуміє, що вона втратить у зв'язку зі зменшенням деревозаготівлі, обмеженням полювання.

Щоб «меншості» не вдалося спаплюжити велику ідею створення національного природного парку «Слобожанський», вважаю за необхідне прискорити не тільки розробку необхідної документації (Проект створення національного природного парку «Слобожанський» з урахуванням Пропозицій), а й всебічно сприяти глибокому розумінню питання як органам місцевого самоврядування, так і керівникам підрозділів Краснокутської РДА.

Для радикально настроєної меншості хочу, користуючись нагодою, ще раз зауважити, що, враховуючи Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» [16*], **на даний час немає об'єктивних підстав по зменшенню площі проєктованого НПП «Слобожанський», ніж наведена у «Загальнодержавній програмі формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки», – 10 000 га. Також ми не можемо змінювати стратегічні напрямки розвитку екомережі регіону, які визначені рішенням Харківської обласної ради від 21 травня 2002 р. «Про затвердження Програми формування національної екологічної мережі в області на 2002-2015 роки».**

8. Власне пропозиції щодо визначення меж земельних ділянок при створенні НПП «Слобожанський». (Див. схеми А, В, С)

У цих Пропозиціях поєднані всі відомі мені на даний час точки зору, які:

- не виключають одна одну,
- мають спільні раціональні зерна,

- враховують діючу законодавчу базу,
- науково обґрунтовані,
- спрямовані на покращення стану навколишнього середовища Харківської області,
- враховують міжнародні зобов'язання України по охороні і збереженню рідких, зникаючих та вразливих видів,
- висловлюють добру волю та декларують дбайливе ставлення та повагу до навколишнього природного середовища та окремих його складових,
- не виходять за рамки домовленостей та результатів наради «Про створення парку «Слобожанський» на території Краснокутського району 26.05.09».

Враховуючи все вищенаведене, пропоную включити в межі проектного НПП «Слобожанський»:

- Краснокутський район Харківська область, ДП «Гутянське лісове господарство», Краснокутське лісництво (кв. 7-109, 111, 116-121, 126) – загальна площа 5452 га.
- Краснокутський район Харківська область, ДП «Гутянське лісове господарство», Володимирівське лісництво (кв. 1-102, 104-118, кв. 119 (без виділів 20,21,22), кв. 120-123) – загальна площа 5352 га.
- Краснокутський район Харківська область, землі Мурафської сільської ради – загальна площа 200 га (у тому числі, «Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення „Наталіївський”» – 48 га та архітектурний комплекс з пам'ятками архітектури «Манеж», «Стайні» – приблизно 2 га).

Всього (загальна площа парку) – 11000 га.

У тому числі землі, що вилучаються у постійне користування парку:

- Краснокутський район Харківська область, ДП «Гутянське лісове господарство», Володимирівське лісництво (кв. 1-102, 104-118, кв. 119 (без виділів 20,21,22), кв.120-123) – загальна площа 5 352 га.
- «Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення „Наталіївський”» – загальна площа 48 га,
- Архітектурний комплекс з пам'ятками архітектури «Манеж», «Стайні» – загальна площа приблизно 2 га.

Всього (загальна площа земель, що вилучаються у постійне користування парку) – 5402 га.

Схема А. Території, які пропонується включити до складу проектного НПП «Слобожанський».

Схема В. Території, які пропонується включити до складу проектного НПП «Слобожанський».

Схема С. Землі Мурафської сільської ради, які пропонується включити до складу НПП «Слобожанський».